

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เมื่อวันเพ็ญเพ็ญเดือนวิสาขะ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ปีระกา ก่อนพุทธศก ๔๘ ปี พระองค์ได้ทรงนำสิ่งที่ทรงค้นพบออกเผยแผ่แก่มหาชน โดยทรงฝึกถึงอาจารย์ทั้งสองที่ได้เคยศึกษาในการแสวงหาทางพ้นทุกข์ขึ้นแรกคือ อัสสารดาบส และ อุทกดาบส แต่ก็ได้ทราบว่าทางทั้งสองได้มรณภาพเสียแล้ว จึงทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ที่เคยเฝ้าปรนนิบัติพระองค์ก่อนตรัสรู้ จึงเสด็จไปเทศนาโปรดเป็นครั้งแรกซึ่งได้ชื่อว่า "ปฐมเทศนา" พระธรรมที่ทรงเทศนา ชื่อว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ในความที่เทศน์สั่งสอนคือเรื่องอริยสัจสี่ที่ทรงตรัสรู้ การเทศนาสั่งสอนทรงปฏิบัติติดต่อกันมาถึง ๔๘ ปี จนพุทธศาสนาประดิษฐานในอินเดียอย่างมั่นคงในสมัยนั้น นอกจากนี้ยังมีการเผยแผ่พุทธศาสนาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิในเวลาต่อมา ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้ยอมรับนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติเรื่อยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ๑

สถาบันศาสนามีส่วนสำคัญที่จะกำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมที่ถือกันว่าเป็นพฤติกรรมหรือความประพฤติที่ถูกต้อง งดงาม และเหมาะสม พุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดสำคัญประการหนึ่งของชนธรรมนิยม ประเพณี กฎเกณฑ์ กฎหมาย ค่านิยม และวิถีชีวิตของชาวไทย คุณลักษณะของชาวพุทธและสังคมพุทธ มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสังคมอื่นหลายประการ อาทิ ชาวพุทธมีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อศาสนาทุกศาสนา ชาวพุทธยึดถือคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต รู้จักประสาน

๑ สุชีพ ปุณฺณภาพและคณะ, ส ๑๐๑-ส ๑๐๒ ประเทศของเรา

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๒๙) หน้า ๑๔-๑๖.

ประโยชน์ การรู้จักเพื่อภัย การไม่ยึดมั่นถือมั่น การปรับตัวเข้ากับผู้อื่นถือศาสนาอื่นได้
ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวพุทธ ๒

พระพุทธรูปเจ้าได้ตรัสสอนหลักธรรมที่เป็นหัวใจ เป็นหลักกลาง หรือเป็น
ข้อสรุปของพระพุทธศาสนา ที่เราเรียกกันว่า หัวใจของพระพุทธศาสนา ๓ ประการคือ

๑. สัพพปาปสฺส อकरणํ การไม่กระทำความชั่วทั้งปวง
๒. กุสลสุสุขุสมฺมปทา การบำเพ็ญกุศลคือความดี ให้ถึงพร้อม
๓. สจิตฺตปริโยทปนํ การทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส

ในสามประการดังกล่าว บางอย่างก็เป็นข้อปฏิบัติทั่วไป ภายนอก
และเป็นเรื่องที่อาศัยการดูแลความเป็นไปในระยะเวลายาวนาน แต่ข้อสำคัญที่เป็นแก่น
ก็คือจิตใจของเรา จิตใจของเราต้องมีความเข้มแข็งเบิกบานผ่องใส นี่เป็นศูนย์กลาง
ของชีวิต จิตใจเข้มแข็งเบิกบานผ่องใสแล้ว จะแสดงออกมาทางกาย วาจา ออกมา
ในชีวิตความประพฤติ การดำเนินชีวิตทั้งหมด ซึ่งการทำให้จิตใจผ่องใสนั้น สามารถทำ
ได้ทุกขณะทุกเวลา โดยอาศัยศีล ความประพฤติที่ดีงามเป็นปกติเรียบง่าย บริสุทธิ์
หมดจดตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในภายนอกแล้ว ก็อาศัยการทำจิตใจ
ให้สงบ มีปัญญารู้เท่าทันความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ๓

สุชีพ ปุณฺณาทนุภาพ และคณะ ๔ ได้กล่าวว่า ประชาชนชาวไทย
นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ถึงประมาณร้อยละ ๙๔ ของประชาชนทั่วประเทศ

๒ ชานนุญ นิศารัตน์, สังคมศึกษารายวิชา ส ๒๐๒ (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗) หน้า ๑๒๐.

๓ พระเทพเวที, ตามทางพุทธกิจ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์
การพิมพ์, ๒๕๓๑) หน้า ๓.

๔ สุชีพ ปุณฺณาทนุภาพและคณะ, ส. ๑๐๑-ส. ๑๐๒ ประเทศของเรา (กรุงเทพ
มหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๒๙) หน้า ๒๙.

ถือได้ว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติและเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจซึ่งมีการถ่ายทอดต่อกันจากบรรพบุรุษมาทุกยุคทุกสมัยเป็นเวลานานนับพันปี จนทำให้เกิดวัฒนธรรมทางวัตถุขึ้นอีกส่วนหนึ่งด้วย เช่น งานของสถาปัตยกรรมและประติมากรรม เช่น การสร้างวัดและพระพุทธรูป การสร้างพระวิหาร พระอุโบสถ เจดีย์ พุทธสถาน ต่าง ๆ ที่งดงามทั่วแผ่นดินไทย ด้านวัฒนธรรมอันหมายถึงผลผลิตของมนุษย์ในสังคม เช่น ความคิด ความรู้สึก ความประพฤติ กิริยาอาการ ศิลปะ ประเพณี กฎหมาย ลักษณะวัฒนธรรมของคนไทยมักยึดแนวทางตามคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ เชื่อฟัง เคารพนับถือบุคคลตามลำดับอาวุโส มีจิตใจโอบอ้อม ไม่ผูกพยาบาทนาน มีความสงบเสงี่ยม สारวม นอบน้อม เกรงใจผู้อื่น ไม่แสดงอารมณ์อย่างเปิดเผย มีศรัทธาในกเวทัญญูและให้ทาน มีความเชื่อในกฎแห่งกรรม

ด้านวรรณคดีก็เช่นกัน เราจะพบว่า วรรณคดีของไทย มักจะเป็นเรื่องราวที่เขียนหรือแต่งขึ้น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่ผูกพันถึงพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น ไตรภูมิพระร่วง พระเวสสันดรชาดก เป็นต้น เรื่องดังกล่าวยังเป็นแรงบันดาลใจแก่ศิลปินนาเรื่องราวทั้ง ๒ เรื่องมาเขียนเป็นจิตรกรรมฝาผนังรวมทั้งการแกะสลัก จึงเห็นได้ว่า วัฒนธรรมประเพณี วรรณกรรม และศิลปะ ตลอดถึงความเจริญของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยดังกล่าวแล้ว มีรากฐานความเป็นมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น .

ระวี ภาวิไล^๔ แสดงความเห็นไว้ว่า พระพุทธศาสนา พุทธธรรม พุทธปรัชญา และพุทธศาสตร์ มีแหล่งกำเนิดเดียวกัน คือความตรัสรู้ที่หาเห็นกับขสสิหัตถก บรรลุสภาพเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า การยอมรับความตรัสรู้ คือการ

^๔ ระวี ภาวิไล, ใน ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์, ๒๕๒๖) คำปรารภ หน้า ๔.

ยอมรับว่า ใจมนุษย์มีศักยภาพทางปัญญา ที่จะเข้าใจ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต นับตั้งแต่ปัญหาประจำวันไปจนถึงปัญหาที่สำคัญที่สุด การประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า คือ การยืนยันต่อสาวาทนชนว่า มนุษย์แต่ละคนสามารถบรรลุความรู้สำคัญที่เขาจะนำมาใช้แก้ปัญหาดังกล่าว ในการดำรงชีวิต และก่อให้เกิดความผาสุกสมบูรณ์แก่ทั้งตนเอง และสังคมได้ แต่ทั้งนี้ เงื่อนไขว่า เขาจะต้องประพฤติปฏิบัติตน รวมทั้งนึกคิดและตั้งความมุ่งมาดปรารถนาให้ถูกต้องด้วย พร้อมนี้ สารวัช บัณฑิต^๖ ได้กล่าวถึงพุทธกิจทางการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ว่า พระองค์ได้เสด็จออกสั่งสอนประกาศธรรมอยู่ถึง ๔๕ ปี โดยทรงใช้วิธีการสอนต่าง ๆ กัน ตามลักษณะของแต่ละบุคคล ทั้งโดยวิธีปาฐกถาหรือเทศนา การตอบข้อธรรม เป็นต้น เรื่องราวของพระพุทธองค์นั้น เป็นเรื่องของ "การเรียน การสอน การทดลอง ค้นคว้า" เป็นส่วนใหญ่ พระองค์ทรงเป็นครูชั้นยอดเยี่ยมของโลก จนเราทั้งหลายได้ถวายพระนามว่า "พระบรมครู" พระองค์ทรงมีเนื้อหาที่ดีและทรงมีวิธีการที่ดี ซึ่งจะเป็นเรื่องต่าง ๆ ของชีวิตและการแก้ปัญหามาของชีวิตไว้อย่างกว้างขวาง แสง จันทร์งาม^๗ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของพุทธศาสนาและการศึกษาไว้ว่า พุทธศาสนาทั้งหมดเป็นเรื่องของการศึกษา และถ้าจะให้ความหมายการศึกษาโดยยึดหลักพุทธศาสนาแล้ว การศึกษาหมายถึงกระบวนการเรียนรู้ความจริงระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางดีในตัวผู้รู้เอง ในคนอื่น และในสิ่งแวดล้อม การศึกษาในพุทธศาสนาจะประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนเสมอคือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ส่วนพระธรรมญาณุณี^๘ ได้กล่าวให้เห็นถึง ความสำคัญและความสัมพันธ์ ของพุทธศาสนา และการศึกษาไว้ว่า ชีวิตจะ

^๖ สารวัช บัณฑิต, "ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์" ใน ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์, ๒๕๒๖) หน้า ๙.

^๗ แสง จันทร์งาม, "วิธีสอนตามแนวพุทธศาสตร์" ใน ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์, ๒๕๒๖) หน้า ๒๗.

^๘ พระธรรมญาณุณี, ธรรมญาณทิพนธ์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘) หน้า ๖๓๐.

บริสุทธิ์สะอาด มีคุณค่าประการใดก็เพราะคุณธรรมของคน คนอยู่ด้วยกันต้องพึ่งพาอาศัยกัน ไม่มีอะไรจะหาให้คนสุขสบายเท่ากับความสงบ ไม่มีอะไรจะมีคุณค่าประเสริฐเท่ากับการทำตนให้ทันบ้าน การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องลดความชั่ว ๑ เพิ่มพูนความดี ๑ ควบคุมความคิดให้บริสุทธิ์ ๑ ซึ่งทุกประการที่กล่าวถึงล้วนเป็นหลักการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น การศึกษาเมืองไทยจึงห่างจากพระพุทธศาสนาไม่ได้พร้อมกันนั้นท่านยังได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาที่แท้มีผลมุ่งอยู่ ๓ ประการคือ ความสงบเรียบร้อย ความเจริญอกงามทั้งของคนและของสังคม และความสามัคคีกลมเกลียวกันของคนในสังคม เพราะฉะนั้น แนวโน้มการศึกษาของพระศาสนาจึงมุ่งที่ความสามารถแก้ปัญหาวินัยได้ เพราะในแนวพระศาสนาการศึกษาคือวิธีการแก้ปัญหาวินัย (ปัญหาวินัยเป็นศูนย์กลางของปัญหาทั้งหลาย) ปัญหาทั้งหลายจะลดลงก็เพราะปัญหาวินัยลดลง ปัญหาทั้งหลายจะหมดไปก็เพราะปัญหาวินัยหมดไป ปัญหาทั้งหลายจะเพิ่มขึ้นก็เพราะปัญหาวินัยเพิ่มขึ้น เมื่อปัญหามี ความสงบเรียบร้อย ความเจริญอกงามและความสามัคคีจะมีได้อย่างไร พระพุทธศาสนาจึงได้กำหนดแนวโน้มของการศึกษาไว้ว่า เพื่อแก้ปัญหาวินัย ความสามารถในการแก้ปัญหาวินัยเกิดจากการมีคุณธรรมเหมาะสมแก่ฐานะ กาลเทศะ และข้อเท็จจริง

สำหรับพุทธปรัชญาการศึกษา สังวร พรหมเสน^๔ ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า สารสำคัญของพุทธปรัชญาการศึกษานั้น อยู่ที่การสร้างและการเสริมความรู้เพื่อพัฒนาชีวิต หรือยกระดับชีวิตจิตใจให้สูงขึ้นโดยลำดับ จากอนารยะสู่ความเป็นอารยะ ทั้งในแง่ปัญญาและพฤติกรรมที่แสดงออกมามากมายนอก โดยการเรียนรู้วิธีการสร้างความรู้อย่างถูกต้อง ซึ่งตามหลักการของพระพุทธองค์นั้น เน้นการศึกษาความจริง

^๔ สังวร พรหมเสน, "ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์" ใน ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๖) หน้า ๑๘.

เกี่ยวกับชีวิตตนเอง ความจริงเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมและผลแห่งการกระทำที่มีอิทธิพล ต่อตน ส่วนพุทธทาสภิกขุ^{๑๐} ได้กล่าวถึงการศึกษาไว้ว่า ต้องเพื่อให้มนุษย์ได้สิ่งที่ ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ การศึกษาคควรมุ่งที่การทำลายสัญชาตญาณอย่างสัตว์ ซึ่งติดตัว มาแต่กำเนิด การทำลายเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์จะทำให้มนุษย์ได้รับผลคือบรม ธรรม (บรมธรรม คือ สิ่งอันจำเป็นที่สุดสำหรับมนุษย์) แล้วมีการประพทิตกรรหา อย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์ จิตรกร ตั้งเกษมสุข^{๑๑} กล่าวถึงการศึกษา ตามแนวพุทธปรัชญาว่า เป็นการศึกษาที่ช่วยให้คนไทยมีวัฒนธรรมทางจิตใจและกาย เป็นเป้าหมายประการสำคัญ และมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ โดย การฝึกอบรมเพื่อยกระดับจิตใจ และสติปัญญาของมนุษย์ให้สูงขึ้น เพื่อช่วยให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ในทางร่างกายและจิตใจ

ตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาที่นำมากล่าว มองในภาพรวม จะเห็นได้ ว่าส่วนมีจุดเน้นไปในแนวเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การมุ่งเพื่อความหลุดพ้น การ ให้รู้จักริเวศของตนเอง โดยการศึกษ อบรม ฝึกฝน ปรับปรุงตนเอง พัฒนาปัญญา พัฒนาชีวิตในเรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา ตลอดจนพัฒนาคุณลักษณะที่ดีงาม เพราะฉะนั้น การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาคือ การฝึกอบรมโดยการพัฒนาชีวิตด้วยอภิปรัชญา อภิจิตศึกษา อภินิญาศึกษา ให้มีความเจริญด้วยคุณลักษณะที่ดีงามทุกขั้นตอน ตลอดจนถึง บรรลุจุดสูงสุดของชีวิตและการศึกษาคือนิพพาน

จากหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรม- ชนธ์ ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับชีวิตจิตใจให้สูงขึ้นโดยลำดับ ได้อย่างประเสริฐ เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างวิเศษ

^{๑๐} พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาคืออะไร (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๗) หน้า ๔๒-๔๓.

^{๑๑} จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย (กรุงเทพ มหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๔) หน้า ๘๕-๘๙.

ในประเทศไทยของเรา นับแต่กรุงสุโขทัยเรื่อยมาถึงปัจจุบัน มีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐดำเนินการเผยแพร่วัฒนธรรมศาสนา เพื่อยกระดับชีวิตจิตใจมนุษย์ ให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเป็นจำนวนมาก นับเป็นการปฏิบัติศาสนกิจในฐานะศาสนทายาทที่ควรแก่การยกย่อง มีคุณูปการต่อวงการศึกษาอย่างหาที่สุดมิได้

พระพุทธรูปนาม ฉายา กิตติทินโน อายุ ๘๖ พรรษา ๖๖ วิษุฐานชยเปรียญธรรม ๘ ประโยค พุทธศาสตร์ชั้นบัณฑิตกิตติมศักดิ์ อดีตเจ้าอาวาส วัดกวีศรารามราชวรวิหาร ตำบลท่าหิน อ. เมือง จ. ลพบุรี เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี หัวหน้าอำนวยการงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ ผู้อำนวยการโรงเรียนวินิตศึกษา ประชานสภาโรงเรียนราษฎร์เพื่อการกุศลของกระทรวงศึกษาธิการ บิดา มารดา คือ นายทิพย์ นางขาว บัวอ่อน บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลโพธิ์ไก่อัดัน อำเภอเมืองลพบุรี จ. ลพบุรี เกิดเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๔๘ ตรงกับวันจันทร์ เดือนยี่ ปีมะเส็ง เวลาประมาณ ๐๔.๓๐ น. และมรณภาพเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๓๕ สิริรวมอายุ ๘๗ ปี ๑๑ เดือน ๑๗ วัน *

ผลงานการศึกษาของสงฆ์และของชาติที่สำคัญมีดังนี้คือ จัดตั้งโรงเรียนเทศบาลวัดกวีศราราม จัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่วัดกวีศราราม (สอนผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ) จัดตั้งโรงเรียนวินิตศึกษาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ปัจจุบันเปิดทำการสอน ตั้งแต่ระดับชั้น ม.๑ - ม.๖ มีนักเรียนประมาณ ๒,๘๐๐ คน ครู อาจารย์ ๑๑๖ คน นับเป็นโรงเรียนราษฎร์การกุศลตั้งอยู่ในวัดพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย จัดตั้งโรงเรียนนักธรรมบาลีวัดกวีศราราม จนกระทั่งมีนักเรียนสอบบาลีได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค อันเป็นระดับการศึกษาสูงสุดของคณะสงฆ์ จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินิตยวัดกวีศราราม จัดตั้งพุทธสมาคมจังหวัดลพบุรี บริจาคทรัพย์ส่วนตัวร่วมดำเนินการสร้างโรงเรียนวินิตศึกษา และบูรณะวัดกวีศรารามคิดเป็นเงินกว่า ๒๐ ล้านบาท ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมภูมุนี ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๒ และได้รับพระราชทานสถาปนาเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่พระพุทธรูปนามเมื่อ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๒

* วิชยานิพนธ์ฉบับนี้ เริ่มทำและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

พระพุทฺธวรมานแห่งพระองค์ผู้อยู่ในวงการศาสนา และวงการศึกษาดีก้าวถึง พระพุทฺธวรมานไว้คือ พระสุเมธาธิบดี ^{๑๖} ได้กล่าวว่ "พระพุทฺธวรมาน เป็น พระมหาเถรที่สูงวัย มีความโดดเด่นในสังฆมณฑลไทยรูปหนึ่งซึ่งไม่เข้าแบบกับพระเถรอื่น ๆ ในด้านความดีริเริ่ม ในการปฏิบัติงานที่เป็นหลักฐานในด้านบรรยายวิชาการ ทางศาสนา การจัดตั้งโรงเรียนเพื่อกุลบุตรอย่างเป็นทางการ ทุกอย่างนำยุค นำสมัย นำเหตุการณ์อยู่เสมอ พระมหาเถรระดับนี้จะหาได้ที่ไหน เป็นเพชรล้ำค่าของชาติ ในสังฆมณฑล ที่ฉายแสงเจิดจ้า ทั้งในส่วนภูมิภาคและแม้ในปริมณฑลท้องถิ่นหลวง

พระธรรมเจดีย์ ^{๑๗} ได้กล่าวถึงพระพุทฺธวรมานไว้ว่า ท่านเจ้าคุณ พระพุทฺธวรมาน เป็นพระมหาเถรที่ทรงคุณทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ ท่านศึกษามาดี จากครูที่ดีคือ พระอุปัชฌาย์ของท่าน ท่านมีความเข้าใจในทางปริยัติอย่างลึกซึ้ง ถ้ามีใครสงสัยเรื่องอะไรที่เกี่ยวกับปริยัติมาถามท่าน ท่านจะตอบได้ทันทีอย่างชัดเจน และชี้แจงชัดเจนอย่างมีเหตุผล ทำให้หายสงสัย เข้าใจในปัญหาที่นั้น ๆ กล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า ท่านมีความรู้พร้อมอยู่เสมอ จะถามเรื่องอะไร เมื่อไร ท่านจะตอบได้ทันที ไม่ต้องคอยรอว่า คอยไว้ก่อน จะค้นคว้ามาตอบให้ในภายหลังนับว่าท่านเป็นพหูสูตร ได้ฟัง ได้เรียน ได้อ่าน ประสบพบเห็นมามาก ทรงคุณในทางนี้เป็นอย่างสูง แม้ในการแสดงธรรมหรือที่เรียกว่าเทศน์ ท่านจะอธิบายชัดเจนด้วยการเลือกสรรคำที่ฟังง่าย ๆ มาอธิบายผู้ฟัง ฟังแล้วเข้าใจ และมักกล่าวชวนกันว่า ท่านเจ้าคุณองค์นี้หรือพระองค์นี้เทศน์เก่ง ฟังง่าย อธิบายดี เข้าใจง่าย เกิดศรัทธาอุปสาศนของค้ท่านทันที นับว่าท่านเป็นพระดี เป็นศรีแก่พระพุทธศาสนา

^{๑๖} พระสุเมธาธิบดี, "มุกดาสักการช" สมโภชที่รัถยบัฏ พระพุทฺธวรมาน ๘๔ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรัฟ จำกัด, ๒๕๓๒) หน้า ๑๙.

^{๑๗} พระธรรมเจดีย์, "พระพนหนึ่งบุชชา" สมโภชที่รัถยบัฏ พระพุทฺธวรมาน ๘๔ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรัฟ จำกัด, ๒๕๓๒) หน้า ๔๙.

ส่วนในด้านปฏิบัตินั้น ท่านมีความเคารพในพระธรรมวินัยเป็นอย่างยิ่ง
ที่เดียว กฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์วางไว้ก็ดี จารีต ประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบ ๆ
กันมาก็ดี ท่านก็เคารพปฏิบัติใน กฎ ระเบียบ จารีตประเพณีเหล่านี้เป็นอย่างดี พร้อม
ทั้งสอน อุบายและทำให้เป็นตัวอย่างในทางเหล่านี้ กิจวัตรต่าง ๆ ที่ปฏิบัติกันมา เช่น
ท้าวไตรหวัตรพระ เข้า เย็น ถ้าไม่มีความจำเป็น ท่านจะไม่ยอมขาดทากิจวัตรนี้ วันพระ
หรือวันธรรมสวนะก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีความจำเป็น ท่านจะไม่ยอมไปในที่อื่น
ท่านจะอยู่วัด เพื่อความอุ่นใจของพุทธบริษัทคืออุบาสก อุบาสิกาที่ตั้งใจมาทำบุญ ทำ
ทาน สมาทานศีล ฟังเทศน์ฟังธรรมที่วัด ท่านปฏิบัติของท่านเป็นประจําอยู่อย่างนี้
ท่านมีความเคารพในพระธรรมวินัย และกฎ ระเบียบ จารีตประเพณีดังกล่าวมานี้ จึง
เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้เข้าใกล้

เรื่องการศึกษาของชาติ ท่านมีความสามารถเป็นอย่างยิ่ง โดยได้ตั้ง
โรงเรียนวัดเพื่อการกุศลขึ้นที่วัดกวีศราราม เพื่อความเฉลียวฉลาดรอบรู้ ให้แก่กุลบุตร
กุลธิดา โรงเรียนแห่งนี้มีความเจริญรุ่งเรืองมาก นักเรียนก็มาก ครูอาจารย์ก็มาก
นักเรียนที่ศึกษาไปจากโรงเรียนนี้แล้ว ได้ประสบความสำเร็จในชีวิต ผู้ที่สำเร็จการ
ศึกษาแล้ว ไปประกอบธุรกิจส่วนตัวก็สำเร็จประโยชน์ตามที่ต้องการ ส่วนผู้ที่ทำงาน
เกี่ยวกับทางราชการก็เป็นหลักฐาน ได้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ทำประโยชน์แก่
ประเทศชาติได้เป็นอย่างมาก จนเกือบจะยกย่องได้ว่าศิษย์วัดกวีศราราม ได้เข้าทำ
งานที่สำคัญหลายสถาบัน และทำให้ศิษย์เหล่านี้นึกถึงพระคุณของโรงเรียนแห่งนี้ และ
ระลึกถึงผู้ก่อสร้างโรงเรียน คือหลวงปู่พรหมทิววรมาน (พระธรรมญาณมุนี) เมื่อ
เป็นเช่นนี้ก็จะเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันและกัน "วัดช่วยบ้าน" "บ้านก็ช่วยวัด" ต่างช่วย
ต่อกันซึ่งกันและกัน ก็จะประสบแต่ความเจริญด้วยกันทุกฝ่าย การสร้างโรงเรียน
ของท่านเจ้าคุณจึงเป็นการสร้างแสงสว่างให้เยาวชนของชาติ มีอนาคตสว่าง และเป็น
โอกาสให้กระทำความดีเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยประการฉะนี้

บุญเหลือ แผงเวียง^{๑๔} กล่าวว่า พระพุทธอวตาร เป็นพระมหาเถระ ผู้ทรงคุณความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นเลิศ เป็นผู้มั่งคั่งมั่งนัทธิธรรม มีบารมีกว้างไกลไพศาลเป็นผู้หน้าจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้มุ่งก่อสร้างแต่ทางกุศล มีความสามารถ เป็นเอกอุตม ในการแสดงธรรมน้อมนำจิตใจให้ศาสนิกชนเจริญศรัทธาปฏิบัติในบวรพุทธศาสนา ทั้งเป็นผู้ถึงพร้อมในสมณศีลาจารวัตร แดกฉานเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก ลึกซึ้ง กว้างขวาง ทั้งได้เป็นเจ้าของคณะผู้ใหญ่ บริหารกิจการพระศาสนาให้เรียบร้อย รุ่งเรือง เกียรติคุณเหล่านี้ได้แผ่ไพศาลทั่วไป

นอกจากพระพุทธอวตารจะเป็นพระมหาเถระผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐ ดังพรรณนามาแล้ว ยังเป็นนักการศึกษาเอกของไทยรูปหนึ่งในสมัยปัจจุบัน พระคุณท่าน ได้แสดงปาฐกถาธรรม แสดงพระธรรมเทศนา และเขียนบทความที่เกี่ยวกับการศึกษา ไว้มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับจริยศึกษา ความคิดเห็นและคำสั่งสอน ดังกล่าวเห็นแก่นแท้ของการศึกษาที่น่าจะต้องน้อมนำไปปฏิบัติ จัดดำเนินการให้บังเกิดผล เป็นรูปธรรม เพราะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างให้เกิดสังคมอุดมสันติสุขขึ้น ในประเทศไทย ๑๕ แต่เพียงการแนะนำสั่งสอนเท่านั้น แต่พระพุทธอวตารยังได้นำหลักการ เหล่านี้มาปฏิบัติให้ปรากฏผล ในการจัดตั้งและบริหารโรงเรียนวิจิตรศึกษาของพระคุณ ท่านอย่างบังเกิดผลดีจนปรากฏว่าผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนล้วนแต่ประสบความสุข มีชีวิตที่ เจริญรุ่งเรืองสมฐานะทั้งสิ้น นอกจากผู้ที่ได้เป็นศิษย์ในสำนักของท่านแล้ว นักการศึกษา นักบริหาร นักธุรกิจ จากหน่วยงานและวงการอาชีพต่าง ๆ ก็ได้ไปขอรับคำสั่งสอนชี้แนะ แนวทางปฏิบัติจากพระคุณท่านเป็นจำนวนมาก คำแนะนำอันกอปรด้วยธรรม ที่บุคคล ที่ทั้งหลายเหล่านี้ได้รับได้ส่งผลทางอ้อมให้เกิดประโยชน์สุขแก่ปวงชนโดยทั่วไป จึงกล่าว ได้ว่า พระพุทธอวตาร เป็นพระเถระที่ได้ทำคุณประโยชน์เป็นผลดีแก่ประเทศไทยอย่าง มหาศาล

^{๑๔} บุญเหลือ แผงเวียง, "มุกิดาวาท" สมโภชสิริเกษมัญญ์ พระพุทธอวตาร ๘๔ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒) หน้า ๓๐.

ชงด์ วงษ์จันทร์ ๑๔ ได้กล่าวว่า ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๓ นี้ หลวงพ่อของเรา "พระพุทธรูปทอง" จะเจริญอายุถึง ๘๔ ปีบริบูรณ์ และมีอายุพรรษา ถึง ๖๔ พรรษา แม้ท่านจะมีอายุสูงปานฉะนี้ คงด้วยเดชบุญกุศล ทำให้สุขภาพอนามัยของท่านดีเลิศอย่างน่าอัศจรรย์ ท่านมีความเข้มแข็งทั้งกำลังกาย กำลังความคิด โดยเฉพาะสติปัญญาความสามารถ เป็นัจฉริยะในการอบรมสั่งสอนประชาชนมิได้ลดน้อยถอยลงแต่ประการใดเลย

ในรอบปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ที่ผ่านมา พระพุทธรูปทองคงปฏิบัติสมณกิจตามศีลาจารวัตรโดยเคร่งครัด ท่านทำงานหนักทั้งในด้านงานคณะสงฆ์ ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดลพบุรี และหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๒ ควบคู่ไปกับงานการศึกษาของโรงเรียน และทั้งในด้านงานเผยแผ่พระศาสนา อบรมข้าราชการ นักเรียนนักศึกษาประชาชน อย่างไม่มีเวลาว่างเว้น

โดยเฉพาะการอบรมประชาชน ตามโครงการพระธรรมทูต และการบรรยายเผยแผ่ธรรม ตามที่หน่วยงานต่าง ๆ อาราธนามาขึ้น แม้จะไม่ได้มีกำหนดการล่วงหน้าไว้ แต่ก็มีกิจนิมนต์มาก เกือบไม่เว้นแต่ละวัน ศาสนบรรยายในรอบปีของพระพุทธรูปทองสามารถรวบรวมพิมพ์เป็นหนังสือขนาดหน้าได้ ๑ เล่ม ทุกปี และในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ นี้ ก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น ถ้าจะกล่าวว่พระพุทธรูปทองเป็นพระมหาเถระที่ทำงานหนักที่สุด เดินทางอบรมสั่งสอนประชาชนมากที่สุด มีผลงานเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และพระศาสนา เป็นอเนกอนันต์ ก็คงไม่เกินความจริงแต่ประการใด

---

๑๔ ชงด์ วงษ์จันทร์ "อารัมภบท" สมโภชที่ระลึกบุญ พระพุทธรูปทอง ๘๔ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรัฟ จำกัด, ๒๕๓๒) หน้า ๔๔.

ธนู แสงวงศ์ ๑๖ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า "ท่านเจ้าคุณพรหมพุทธวรญาณ มีสมณศักดิ์สูง ซึ่งเป็นสมณศักดิ์ที่พระสงฆ์น้อยรูปในเมืองจะได้อำนาจ แต่การที่ท่าน เจ้าคุณพรหมพุทธวรญาณได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานสมณศักดิ์สูงเช่นนี้ เพราะท่าน เป็นพระเถระที่มีคุณธรรมสูง มีศิษยานุศิษย์และประชาชนจำนวนมาก ให้ความเคารพ นับถืออย่างยิ่งยวด ท่านเป็นพระธรรมกถึก พระธรรมนิเทศ มีความเชี่ยวชาญทั้งด้าน ปริยัติและปฏิบัติ เป็นกำลังสำคัญในการทำนุบำรุงส่งเสริมความเจริญมั่นคงของ พระศาสนา ยากที่จะหาที่เปรียบได้ ท่านเป็นนักปราชญ์ แสดงธรรมทั้งด้านการเทศนา และการนิพนธ์ ท่านมีพลังความคิด และพลังสังฆารดีเยี่ยม กระผมเชื่อว่าผลงานของท่านจะปรากฏมากยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองอีกมากมาย"

ด้านความรู้ความสามารถ และคุณธรรมที่ปรากฏเด่นชัดแล้ว มหาจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย จึงได้ถวายปริญญาคุณวุฒิปริญญาตรีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ อันเกิดมาจากผลงานของท่าน ในการจัดการศึกษาด้านปริยัติธรรม ทั้งนักธรรมและภาษาบาลีสำหรับพระภิกษุสามเณร และด้านโรงเรียนราษฎร์ของวัด ระดับมัธยมศึกษาดังได้พรรณามาแล้ว

ผลงานดีเด่นต่าง ๆ ของท่านอีกด้านหนึ่ง ได้แก่ ผลงานด้านวรรณกรรม มีชื่อเขียนต่าง ๆ เช่น ความคิดและข้อเขียนในเวลากลางคืน ปัญหาของชีวิต ชีวิตที่สะอาด ความคิดคนแก่ พระธรรมเทศนา เช่น การบำรุงมารดาบิดาเป็นอุดมมงคล คัมภีร์ขยาย เรื่องศาสนาและการศึกษา เช่น ระบบครู ค่าของครู แนวคิดเกี่ยวกับศาสนา จุดมุ่งหมาย ที่สำคัญของการศึกษา การพระศาสนา แนวการปฏิบัติเพื่อศาสนูปถัมภ์ระดับพื้นฐาน การปฏิบัติงานพระธรรมทูต แหล่งความสุขแห่งแรก

---

๑๖ ธนู แสงวงศ์, "สรุคดีพระเกียรติคุณพระธรรมญาณมุนี" หลวงพ่อของเรา (ลพบุรี : โรงพิมพ์อุทัยศึกษา, ๒๕๒๘) หน้า ๑๑๓.

ในปัจจุบันวงการศึกษาทันทีกรมสามัญศึกษา กรมการฝึกหัดครู สำนักพัฒนาคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ฯลฯ ได้กราบอาราธนาพระพุทธรูปมาเป็นวิทยากรประจำที่สำคัญในการประชุม สังฆมา และการอบรมต่าง ๆ ถิ่นบรมกับศาสนกิจ และการอบรมประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ด้วยแล้ว ปีหนึ่งมีบรรยายการแม้พระพุทธรูปจะสูงวัย แต่มีเคยปฏิเสธ มีเคยท้อแท้แต่ต้องเดินทางไกล พระพุทธรูปเคยกล่าวกับบรรดาศิษย์อยู่เสมอว่า เวลาเหลือหน่อยแล้วพึงเสียสละเพื่อมหาชน ทั้งวงการศึกษาและวงการศาสนาอย่างเต็มที่ ทำดีกว่าไม่ทำ ถ้าเราไม่ทำใครจะทำ ตั้งใจทำดีกว่าสักแต่ทำทำ และด้วยความเสียสละอย่างหนักหน่วงด้วยการวางตนสมฐานะศาสนทายาท ด้วยการอบรมสั่งสอนด้วยเจตนาบริสุทธิ์พระพุทธรูปจึงได้รับความเคารพ นับถือ ศรัทธาจากทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์อย่างสุดซึ้งและกว้างขวาง

แนวความคิดทั้งทางการศาสนาและการศึกษามีปรากฏในเอกสารที่พิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ ประมาณ ๔๓ เล่ม ทุกเรื่องล้วนอุทิศไปด้วยปรัชญาการศึกษา การเรียนการสอน ฯลฯ ซึ่งเป็นคุณประโยชน์ต่อวงการศึกษาย่างยากที่จะประมาณได้ ประกอบกับพระพุทธรูปเป็นนักการศึกษาและนักศาสนาในขณะเดียวกัน ท่านจึงมีความเชื่อมั่นว่า ศาสนา เป็นหลักการช่วยตัวเองที่มั่นคง การศึกษาเป็นวิธีการช่วยตัวเองที่ถูกต้อง ศาสนากับการศึกษาเป็นของอย่างเดียวกันเป็นเรื่องเดียวกัน คือ เป็นเรื่องสร้าง "ความรู้จักช่วยตัวเองที่สมบูรณ์" การศึกษาที่ยึดศาสนาเป็นหลักจะทำให้คนมีทั้งความรู้ ความฉลาด และความสามารถในการแก้ปัญหาชีวิต การศึกษาจะสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ ต้องเป็นการศึกษาที่มีจุดหมายอยู่ที่ศีลธรรม เพราะศีลธรรมเท่านั้นเป็นพื้นฐานของการแก้ปัญหาทุกด้าน

ในการอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและประชาชนกลุ่มต่าง ๆ พระพุทธรูปจะเน้นย้ำด้วยคุณธรรมข้อต่าง ๆ อาทิ สติ ฉันทะ สัจจะ เมตตา สามัคคี อุตัญญา ธรรมวิจยะ เป็นต้น ซึ่งข้อธรรมดังกล่าวล้วนเป็นข้อธรรมที่จะก่อให้เกิดความกตัญญูตเวที ในความคิดจิตใจของผู้รับการอบรมสั่งสอน โดยเฉพาะนักเรียน

โรงเรียนวิถีดศึกษา ดิษย์วัดกวีศราราม ที่เคยอยู่หรือเคยศึกษาเล่าเรียนในสถาน
ศึกษาต่าง ๆ ที่พระพุทธรูปยกย่องตั้งขึ้นและเป็นผู้ให้การศึกษารอบตนเอง จะมีคุณธรรม
ด้านความกตัญญูตเวทีเป็นพิเศษ ดังปรากฏหลักฐานทั่วไป ไม่ว่าจะในวันโรงเรียน
วันคล้ายวันเกิดของพระพุทธรูปยกย่อง การจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียน
วิถีดศึกษา วัดกวีศราราม ต่างได้รับความพร้อมใจของศิษยานุศิษย์อย่างมากมาย สร้าง
ความประทับใจ ความปิติใจแก่ผู้พบเห็นยิ่งนัก

พระพุทธรูปยกย่อง^{๑๗} ได้ให้สัมภาษณ์ ณ วัดกวีศราราม สพบูรีว่า ตลอด
ชีวิตของท่าน ท่านตั้งใจอบรมสั่งสอน และจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เพียงเพื่อ
ต้องการให้เด็กนักเรียนโรงเรียนวิถีดศึกษาเป็นเยาวชนที่มีความกตัญญูตเวทีจริง ๆ
เพราะถือว่าความกตัญญูตเวทีเป็นเครื่องกำหนดความเป็นคนดี ถ้าไม่มีความกตัญญู
กตเวที ก็ไม่ใช่คนดี ถึงจะมีคุณธรรมอื่น ๆ ก็ตาม มีอยู่ครั้งหนึ่งสมเด็จพระญาณสังวร
วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ตรัสถามพระพุทธรูปยกย่องว่า ท่านตั้งใจเรียนสามัญศึกษามาหลาย
ปีแล้ว ได้รับผลอะไรเป็นที่น่าพอใจบ้าง พระพุทธรูปยกย่องได้ตอบว่า สิ่งที่ท่านพอใจ
มากที่สุดคือ เด็กนักเรียนของท่านมีความกตัญญูตเวทีเป็นส่วนมาก สมเด็จพระญาณสังวร
ได้กล่าวตอบว่า "เท่านี้ก็เป็นที่น่าพอใจแล้ว คนเราถ้ามีความกตัญญู ก็สามารถที่จะ
มีอะไรดีที่ปรารถนาได้ทุกประการ"

พระพุทธรูปยกย่อง^{๑๘} ได้ชี้ให้เห็นว่า ตนเป็นสัตว์สังคม ที่พบความสำเร็จ
ของชีวิตได้ด้วย "การรวมกัน" โดยอาศัยการช่วยเหลือกันด้วยความบริสุทธิ์ใจเป็น
ปัจจัยสำคัญ ดังนั้น สภาพของสังคมจึงขึ้นอยู่กับความช่วยเหลือกัน ชีวิตคนอยู่รอดได้
เพราะได้รับการช่วยเหลือจากคนอื่นเป็นสำคัญ อันได้แก่ พ่อ แม่ ครู อาจารย์ ผู้
ปกครอง ผู้บังคับบัญชา และคนมีเมตตาทั้งหลาย ดังนั้น คนที่รู้และจำอุปการะคือการ

^{๑๗} สัมภาษณ์พระพุทธรูปยกย่อง, ๒ กันยายน ๒๕๓๓

^{๑๘} พระพุทธรูปยกย่อง, "จดหมายถึงลูก ฉบับพิเศษ ๒" สมโภชที่รัชนูปัญญา
พระพุทธรูปยกย่อง ๘๕ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด,
๒๕๓๒) หน้า ๒๐๓-๒๐๔.

ช่วยเหลือด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิได้หวังผลตอบแทนประการใดของผู้อื่นได้ จึงเป็น
คนที่มีความรู้หลักสำคัญของคนและสังคม เป็นคนที่มีความรับผิดชอบดีที่สุด สามารถที่
จะรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานทุกประการได้เรียบร้อย ไม่มีผิดพลาด บกพร่องเสียหาย

นอกจากนั้นพระพุทธรูปธรรมยังได้ชี้ให้เห็นว่าการที่พระพุทธรูปเจ้าศรีสว่า
คนที่มีความกตัญญูต่อเวทีย เป็นคนหาได้ยาก คือ มิใช่มีมากพอแก่ความต้องการของสังคม
เพราะคนส่วนมากไม่ค่อยจะคิดถึงความหลังที่ผ่านมา คิดมากเฉพาะสิ่งที่เป็นปัจจุบัน
และฝั่งสิ่งที่เป็นอนาคต หรือบางทีก็แสดงความกตัญญูต่อเวทีย "เทียม" คือเป็น
ความกตัญญูต่อเวทียที่หลอกตัวเองและหลอกคนอื่นทั่วไป โดยแสดงอาการกตัญญูต่อเวทีย
แต่จิตใจจริง ๆ ไม่มี ความกตัญญูต่อเวทียที่แท้จริงนั้น ต้องเกิดจากน้ำใจที่ผูกพันอยู่
กับอุปการะคุณของท่าน นึกได้จำได้ทุกประการ เกิดความสำนึกถึงค่าแห่งอุปการะ
คุณของท่านที่มีแก่ตนได้อย่างชัดเจน รู้สึกว่าถ้าไม่ได้อุปการะคุณของท่าน ตนคงมาใน
สภาพเช่นนี้ไม่ได้

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยมีปัญหามากมาย พระธรรมญาณมุนี ๑๙ ได้
กล่าวถึงปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของสังคมไทยไว้ว่า ปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของเมืองไทย
เวลานี้ ก็คือปัญหาเรื่อง "คุณภาพของคน" ซึ่งเป็นที่มาของปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหา
สังคม ปัญหาการเมือง และปัญหาอื่นทั้งหลาย ถ้าปัญหาเรื่องคุณภาพของคนยังไม่ลด
ปัญหาอื่น ๆ ทุกปัญหาจะไม่มีโอกาสลดได้ ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการลดปัญหาเรื่องคุณภาพ
ของคน ก็คือวงการศึกษากับวงการศาสนา ถ้าสองวงการนี้ทันทันที่เป็นผู้นำไม่ได้
บ้านเมืองก็จะยิ่งวุ่นวายหนักขึ้น เร็วขึ้นจนถึงจุดอันตรายหรือจุดอวสาน คือยุคมืดสมัย
จนได้ บางคนสงสัยว่าการศึกษากับการศาสนาที่เป็นอยู่ในขณะนี้ จะลดปัญหาเรื่อง
คุณภาพของคนลงได้ มีบางคนพูดว่า เรากำลังให้การศึกษา กำลังบริหารเรื่องการ
ศาสนาเพื่อบั่นทอนคุณภาพของคน เพราะเราพาคนไปสู่ความเห็นแก่ตัวมากขึ้น

๑๙ พระธรรมญาณมุนี, ธรรมญาณภิเทศี (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘) หน้า ๖๓๐.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ
 ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ๒๐ ว่า ปัจจุบันนี้ปัญหาด้านจิตวิญญาณของคนในชาติ
 นับวันจะเกิดรุนแรงยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะการไหลบ่าเข้ามาอย่างรุนแรงและรวดเร็ว
 ของค่านิยมและเทคโนโลยีจากต่างชาติ การอบรมความรู้ โดยกระบวนการเรียนการสอน
 ในสถานศึกษาทุกระดับ เจริญก้าวหน้าอย่างกว้างขวาง ยิ่งกว่ายุคใด ในประวัติศาสตร์ของ
 ชาติ แต่ข้อสังเกตที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปก็คือ การอบรมความดี และความงาม ย่อหย่อน
 ไปมาก ในต่างประเทศรัฐบาลทั้งหลายก็ตระหนักถึงปัญหาในสังคมของเขา และกำลัง
 ดำเนินการแก้ไขกันอยู่เช่นเดียวกัน

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ถ้าวงการศึกษาศาสามารถนำคุณธรรมคือ ความ
 กตัญญูมาปลูกฝังให้เกิดขึ้นแก่เยาวชนทุกระดับการศึกษาได้อย่างแท้จริง นอกจากจะ
 สามารถแก้ปัญหาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังจะก่อให้เกิดสันติสุข ตามที่พระพุทธ
 วงศ์มุนี^{๒๐} ได้กล่าวพุทธภาษิตไว้ว่า "สบุปริโส ภิกขเว กตัญญูตเวหิ โทติ" ดูกรภิกษุ
 ที่ทั้งหลาย สัตบุรุษคือคนดี ย่อมเป็นคนกตัญญูตเวหิ และในอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า ความกตัญญู
 กตเวหิ เป็นคุณธรรมที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนมาแต่
 โบราณ

ดังนั้นจะเห็นว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ยอมรับนับถือพุทธศาสนาเป็น
 ศาสนาประจำชาติเรื่อยมา นับแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดา
 ของศาสนา^{๒๑} ก็นับเป็นต้นแบบของความกตัญญูตเวหิได้อย่างวิเศษทั้งต่อครูบาอาจารย์

๒๐ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์
 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟิควอเตอร์, ๒๕๒๖) หน้า ๓.

๒๑ พระพุทธชินวงศ์มุนี, "ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี" ปาฐกถาธรรมทาง
สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เล่ม ๔ (กรุงเทพมหานคร :
 องค์การพิมพ์, ๒๕๒๖) หน้า ๑๔๐.

ผู้ที่เคยมีอุปการะคือบุญจัวคดียี่ รวมทั้งพุทธบิดา พุทธมารดา ฯลฯ ถือเป็นแบบอย่าง
ของความกตัญญูที่ได้อย่างดีที่สุด อีกบุคคลหนึ่ง ที่ชาวพุทธทั่วไปทราบกันดีว่าเป็น
"ยอดแห่งผู้กตัญญู" ไม่มีใครเสมอเหมือนคือ พระสารีบุตร พระมหาสาวกผู้ทรง
ปัญญาปึง พระมหาสาวกผู้ทรงคุณปึงรองจากพระพุทเจ้า เป็นพระอัครสาวกฝ่ายขวา
พระสารีบุตรมีคุณธรรมและจริยาวัตรที่เป็นแบบอย่างหลายประการ เช่น เป็นผู้มีความ
กตัญญู ดังได้แสดงออกเกี่ยวกับพระอัสสชิ (นอนหันศีรษะไปทางทิศที่พระอัสสชิพำนักอยู่)
ราชพราหมณ์ (ระลึกถึงคุณของราชพราหมณ์ที่เคยในสภาราให้หนึ่งทัณฑ์และรับเป็น
อุปัชฌาย์บวชให้แก่ราช) ตลอดจนการทดแทนพระคุณของมารดาบิดา จนมารดาบิดา
เกิดความเข้าใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา สำเร็จวิเสดนำดีผล เป็นต้น

พระพุทธวรญาณเป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่เป็นแบบอย่างและมีความกตัญญู
กตเวทียิ่งนัก จนได้ชื่อว่า พุดสิ่งที่ทำ ทำตามก็พุด ได้อย่างมั่นคง

พระพุทธวรญาณ เป็นพระคุณเจ้าของสังฆมณฑลไทยที่มีบทบาททั้งในวง
การศึกษาและวงการศาสนาที่สำคัญยิ่งรูปหนึ่ง จนเป็นที่ยอมรับทั้งฝ่ายศาสนจักร และ
อาณาจักร ทั้งในระดับจังหวัดและระดับชาติ หากดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง
การศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญูที่ดี ตามแนวคิด เป้าหมายและวิธีการสอนของท่าน
นอกจากจะทำให้ผู้ดำเนินการวิจัยสามารถเสนอสิ่งที่มีคุณค่าต่อสังคมแล้ว ยังสามารถ
นำคำตอบ รูปแบบ วิธีการ การศึกษาเพื่อความกตัญญูที่ดีไปแก้กฏลัดวงจร
ศึกษาทุกระดับของชาติได้อย่างสำคัญอีกด้วย เพราะปัจจุบัน การศึกษาของไทยกำลังอยู่
ในภาวะที่หน้าท้วงใย หากปล่อยไว้โดยมิถึงแนวความคิดของนักการศึกษาที่เป็นศาสน
ทายาทแท้ ๆ เช่น พระธรรมปิฎก (พุทธทาส) พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ญัตโต)
หรือพระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติหินโน) มาปรับปรุงแก้ไขอย่างทันที่ สภา
ศึกษาอาจยังผลิตคนที่ไร้วิญญาณออกมาเป็นมรดกของสังคม ด้วยความสำคัญยิ่งยงนี้
(ทองย้อย กิตติหินโน) ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเรื่องนี้ขึ้น

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดของพระพุทธรูป (ทองน้อย กิตติหินโน) เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญูต่อเวทีย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การศึกษาแนวคิดของพระพุทธรูป (ทองน้อย กิตติหินโน) เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญูต่อเวทียในครั้งนี้ ศึกษาจากผลงานเขียน การบรรยาย และการสอนของพระพุทธรูป (ทองน้อย กิตติหินโน) เฉพาะที่พิมพ์เผยแพร่อย่างเป็นทางการตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๒ - ๒๕๓๔ จำนวน ๔๓ เล่ม และการสัมภาษณ์พระพุทธรูป (ทองน้อย กิตติหินโน) และผู้เกี่ยวข้อง

๒. การศึกษาแนวคิดของพระพุทธรูป (ทองน้อย กิตติหินโน) เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญูต่อเวทียในครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- (๑) ความสำคัญของความกตัญญูต่อเวทีย
- (๒) ความสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญูต่อเวทีย
- (๓) คุณสมบัติของผู้มีความกตัญญูต่อเวทียที่ควรพัฒนา
- (๔) ธรรมที่ใช้ในการพัฒนาความกตัญญูต่อเวทีย
- (๕) วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาความกตัญญูต่อเวทีย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พระพุทธรูป นามเดิมคือ ทองน้อย ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น กิตติ (เปลี่ยนเมื่อรัฐบาลกวาดล้างเรื่องชื่อให้เหมาะสมกับเพศ จากชื่อเดิมแต่เล็ก ๆ ว่า "ทองน้อย") นามบิดา นายทิพย์ นามมารดา นางขาว นามสกุล บัวอ่อน บ้านหมู่ที่ ๔ ต.โพธิ์สีห์ (ปัจจุบันเป็นหมู่ที่ ๑๑ ต.โพธิ์เก้าต้น อ.เมืองลพบุรี จ.ลพบุรี) เกิดเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ตรงกับวันจันทร์ เดือนยี่ ปีมะเส็ง

เวลาประมาณ ๐๔:๓๐ น. ภายหลังจากบวชได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
รองสมเด็จพระสังฆราชที่ระยอง ที่พระพุทธรูปธรรม สมณศักดิ์เดิมคือ พระธรรมญาณมุนี
(๒๔๐๒-๒๔๓๒) เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี เจ้าอาวาสวัดกวีตรารามราชวรวิหาร
ต.ท่าหิน อ.เมืองลพบุรี จ.ลพบุรี มรณภาพเมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๓๕ *

การศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญูทวดเวที หมายถึง การสั่งสอน
อบรมให้คนมีความกตัญญูทวดเวที

ความกตัญญูทวดเวที หมายถึง การรู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบ
แทน แยกออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

- ความกตัญญู คือ การรู้อุปการะที่คนอื่นทำแล้ว
- ความกตเวที คือ การตอบแทนอุปการะนั้น
- คำว่า "อุปการะ" หมายถึง การช่วยเหลือด้วยความบริสุทธิ์

ใจ คือ ตั้งใจช่วยจริง ๆ มิได้มุ่งผลตอบแทนประการใด จัดเป็น "ความดีสูงสุด"
ของคนทั้งหลาย เพราะทำให้คนและสังคมอยู่ได้ด้วยดี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research)
มุ่งศึกษาแนวคิดของพระพุทธรูปธรรม เฉพาะส่วนที่ว่าด้วยการศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญู
ทวดเวที โดยใช้ ๒ วิธีคือ

๑. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการวิเคราะห์
จากงานนิพนธ์ของพระพุทธรูปธรรม ที่พิมพ์เผยแพร่อย่างเป็นทางการ ตามขอบเขตและ
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. การสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์พระพุทธรูปธรรม และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ
พระพุทธรูปธรรม

---

* นิพนธ์ฉบับนี้ เริ่มทำและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
พระพุทธรูปธรรมในขณะที่พระพุทธรูปธรรมยังมีชีวิตอยู่

โดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

ก. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี ๒ แบบ คือ

๑. แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด (Opened end) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้สัมภาษณ์พระภิกษุชวพรหม และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุชวพรหม โดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

๑.๑ ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างงานเขียน คำบรรยาย และคำสอนของพระภิกษุชวพรหม จำนวน ๑๐ ชิ้น เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างเป็นคำถามในแบบสัมภาษณ์ โดยสร้างเป็นแบบปลายเปิด

๑.๒ นำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ ท่านคือ

- (๑) นายสุชีพ ปุญญานุภาพ
- (๒) ศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล
- (๓) นายชงด์ วงษ์จันทร์

ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

(Content Validity)

๑.๓ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์พระภิกษุชวพรหมและบุคคลที่เกี่ยวข้องฉบับสมบูรณ์

๒. แบบวิเคราะห์งานเขียน คำบรรยาย และคำสอนของพระภิกษุชวพรหม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

๒.๑ ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างงานเขียน คำบรรยาย และคำสอนของพระภิกษุชวพรหม จำนวน ๑๐ ชิ้น เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสร้างรูปแบบสำหรับการวิเคราะห์ แล้วนำมาสร้างเป็นแบบวิเคราะห์งานเขียน คำบรรยาย และคำสอนของพระภิกษุชวพรหม

๒.๒ นำแบบวิเคราะห์งานเขียน คำบรรยาย และคำ
สอนของพระภุชเฐวรญาณ เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ
จำนวน ๓ ท่าน คือ

(๑) นายชงค์ วงษ์จันทร์

(๒) นายสุชีพ บุญญาภาภ

(๓) นายโสมณ สุภาพงษ์

ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content
Validity)

๒.๓ ปรับปรุงแก้ไขแบบวิเคราะห์งานเขียน คำบรรยายและ
คำสอนของพระภุชเฐวรญาณ ตามข้อเสนอแนะของ
ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสร้างเป็นแบบเก็บข้อมูลฉบับสมบูรณ์
และใช้เก็บข้อมูล

ข. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสัมภาษณ์พระภุชเฐวรญาณและ
บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระภุชเฐวรญาณ เกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อพัฒนา
ความกตัญญูตเวทีตามแนวคิดของพระภุชเฐวรญาณ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

๒. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิเคราะห์จากงานเขียน คำ
บรรยายและคำสอนของพระภุชเฐวรญาณที่พิมพ์เผยแพร่อย่างเป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒
- ๒๕๓๔ โดยใช้แบบวิเคราะห์งานเขียน คำบรรยายและคำสอนของพระภุชเฐวรญาณที่ผู้วิจัย
สร้างขึ้น

ค. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พระภุชเฐวรญาณ จากการ
วิเคราะห์งานเขียน คำบรรยายและคำสอนของพระภุชเฐวรญาณและจากการสัมภาษณ์
ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระภุชเฐวรญาณมาวิเคราะห์ข้อมูลใน ๒ ลักษณะ คือ

(๑) การแจกแจงและการหาค่าร้อยละ ในส่วนของข้อมูลเชิง
ปริมาณที่สามารถแจกแจงได้

(๒) การวิเคราะห์เนื้อหาโดยการอธิบาย (Explanation) และการตีความ (Interpretation) ข้อมูลในแต่ละประเด็น ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้ง ๒ ลักษณะมาสังเคราะห์เป็นผลการวิจัยโดยเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระพุทธรูปธรรม สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปธรรมและข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์งานเขียน คาบบรรยาย และคำสอนของพระพุทธรูปธรรมประกอบกัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงแนวคิดของพระพุทธรูปธรรมเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญูต่อเวที อันเป็นพื้นฐานสำหรับ :-

๑. ครู อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจะได้ใช้เป็นพื้นฐานความคิดในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาความกตัญญูต่อเวทีให้เหมาะสมต่อไป
๒. นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไปเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าต่อไป
